

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนของ หมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่าง

อ. ศิริราชา จ. ชลบุรี

Community - Based Tourism OTOP Village

Champion Ban Talad Lang, Sriracha

District Province

อิสราภรณ์ พลนารักษ์*, บช.ด
กมลวรรณ รอดทรง*
ศิริวรรณ ภิญโญสิริพันธ์*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนของหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่าง อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ (1) ศึกษากระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวบนฐานชุมชน (2) ระบุระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC และ (3) เปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการของประชาชนที่เป็นสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิกโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC

ผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นคณะกรรมการบริหารโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวทั้งหมดจำนวน 9 คน กลุ่มที่สองคือ ประชาชนหัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในชุมชนทั้งที่เป็นสมาชิกโครงการและไม่เป็นสมาชิกโครงการที่ได้มาจากการเลือกตัวอย่างแบบกำหนดสัดส่วนจำนวนทั้งสิ้น 90 คน เครื่องมือรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างซึ่งผ่านการทดสอบความตรง และความคงที่แล้ว การรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคม 2554 ถึง มกราคม 2555 และ

* อาจารย์ คณะการจัดการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยบูรพา

นำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผลการวิจัยในแต่ละวัตถุประสงค์สรุปได้ดังนี้

1) กระบวนการการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว ผลวิจัยพบว่า คณะกรรมการบริหารโครงการมีการปฏิบัติตามขั้นตอนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ จำนวน 4 ขั้นตอน จากขั้นตอนทั้งหมด 5 ขั้นตอน ซึ่งได้แก่ ขั้นตอนการทบทวนการกำหนดทิศทางภารกิจและเป้าหมายในการจัดทำแผนกลยุทธ์ การทบทวนและจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อดำเนินการ การนำแผนไปสู่การปฏิบัติและการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการปฏิบัติงาน ส่วนขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดนั้น คณะกรรมการบริหารโครงการไม่ได้มีการปฏิบัติแต่อย่างใด

2) ผลการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิกโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวในกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 5 ขั้นตอนนั้น พบว่าผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการในระดับน้อย จำนวน 4 ขั้นตอน และไม่มีส่วนร่วมเลย 1 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้เป็นสมาชิก ผลวิจัยพบว่าไม่มีส่วนร่วมในขั้นตอนใดเลย

3) การเปรียบเทียบความแตกต่างระดับการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกในกระบวนการบริหารจัดการด้วยสถิติ t-test พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งในทุกขั้นตอน โดยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกมีระดับการมีส่วนร่วมที่สูงกว่าผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้เป็นสมาชิก

คำหลัก: การบริหารจัดการ, การท่องเที่ยวบนฐานชุมชน, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

The research entitled "Community-Based Tourism Management of the Tourism OTOP Village Champion" aimed to find the empirical answer of the following objectives; 1) to study the management process of the tourism OTOP village champion project ; 2) to identify the participation's level of the villagers on the management of tourism OTOP village champion and 3) to

compare the level of participation on the management process between members and non-members of the tourism OTOP village champion. The respondents were divided into two groups. The first group was all the administrative committees of the tourism OTOP village champion project while the second group was the household heads who lived in this community (members and non-members of the tourism village project), selected by quota sampling. Data were collected by means of interview schedule from 90 household heads. Data collection were conducted between the month of October 2011 to January 2012 and analyzed by using the SPSS computer program. Research results in each objective can be summarized as follows:

1) Management of the tourism OTOP village champion (OVC) project. The research results showed that the administrative committees have implemented 4 out of 5 steps of strategic management process namely; revision and determination of the direction, mission and goal of the strategic plan; revision and preparation the strategic plan; take the plan and programs into action and; monitoring and evaluation the outputs and outcomes of the program. Only the step of environmental analysis to find out the strengths, weaknesses, opportunities and threats of the community, was not implemented.

2) Participation's level of the villagers on the management of OTOP village champion project. it revealed that the respondents who were the member of OTOP village champion, participated in 4 out of 5 steps of strategic management process but only in the low level. Moreover, they did not participate in the step of monitoring and evaluation. Likewise, it found that the non-members were not participated in any step of management.

3) In comparing the differences between the participation's level of members and non-members of OTOP village champion, it was found to have highly significant different in every steps of management. Moreover,

the findings revealed that the participation of the members was higher than the non-members of OTOP village champion .

Keywords: Management, Community-Based Tourism, Community Participation

ความเป็นมาและปัญหาการวิจัย

การท่องเที่ยวบนฐานชุมชน เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวทางเลือกที่เน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านเป็นเจ้าของทรัพยากรและมีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่มาใช้เป็นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินการตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน และการสรุปทบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน (สินธุ์ สโรบล, 2546) การท่องเที่ยวบนฐานชุมชนนี้ได้รับความนิยมและสนใจของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องตั้งแต่กลุ่มผู้กำหนดนโยบายจนถึงระดับผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการธุรกิจ นำเที่ยวผู้เชี่ยวชาญในสถาบันอุดมศึกษาและประชาชนในชุมชน (ยุวดี นิรันดร์ตระกูล, 2549)

หมู่บ้านท่องเที่ยว OVC หรือ OTOP Village Champion เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่จัดรูปแบบการท่องเที่ยวให้ผู้มาเยือนได้มีประสบการณ์ในการเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมภูมิปัญญา และธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ของชุมชน ผู้มาเยือนมีโอกาสนสัมผัสประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทดลองทำด้วยตนเอง และพักโฮมสเตย์ที่บ้านของชาวบ้าน ชุมชนบ้านตลาดล่างหรือท้ายบ้าน หมู่ 7 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เป็นชุมชนชายทะเลที่ชาวบ้านยังคงประกอบอาชีพประมงชายฝั่งแบบพื้นบ้านตามวิถีที่บรรพบุรุษได้ทำกันมากกว่า 200 ปี ตลอดแนวชายหาดของพื้นที่บ้านตลาดล่างยังคงมีภาพของวิถีชีวิตชาวเลพื้นบ้านกำลังต่อเรือประมงขนาดเล็ก การซ่อมแซมเครื่องมื่อประมง คัด

แยกประเภททะเล การตกลงซื้อขายพลาสติก หรือหมักตัวโตถูกยกขึ้นมาจากเรือที่ออกทะเลไปเมื่อคืนก่อน รวมทั้งชาวเลที่กำลังแคะหอยนางรม หรือเขี่ยหาหอยกระปุกตามชายหาด ชุมชนแห่งนี้ได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC ของกรมการพัฒนาชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550

หลังจากได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC แล้ว สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชนได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยจัดการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้นำหมู่บ้านท่องเที่ยวพัฒนาการประจำตำบล และนักวิชาการพัฒนาชุมชนให้มีส่วนร่วมประชุม เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดวิธิต่างการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน แผนการบริหารจัดการบริการที่คนในชุมชนสามารถนำภูมิปัญญา มาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว (ธนวรรณ สุทธิสว่าง, 2550) เป็นต้นมา

อย่างไรก็ตามจากการสังเกตและการสนทนาระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่าง พบว่า ปัจจุบันมีจำนวนนักท่องเที่ยวลดลงซึ่งอาจเกิดขึ้นจากหลายปัจจัยไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจและด้านการเมืองของประเทศ การเสื่อมโทรมของธรรมชาติในท้องถิ่น และรูปแบบของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนซึ่งเกิดชาย ช้วยบำรุง (2550) ระบุว่า ปัจจุบันกลไกการบริหารจัดการยังคงรวมศูนย์ที่ส่วนกลางหรือหน่วยของเจ้าของพื้นที่ โดยประชาชนในชุมชนยังขาดโอกาสมีส่วนร่วมในกลไกการบริหารจัดการ ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งหาคำตอบเชิงประจักษ์ในกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่าง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1) เพื่อศึกษาถึงกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวบนฐานชุมชน ของโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่าง ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

2) ระบุถึงระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่าง

3) เปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการของประชาชนที่เป็นสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิกโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่าง

ขอบเขตของการวิจัย

1) โครงการวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC เฉพาะบ้านตลาดล่าง ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

2) ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ คณะกรรมการบริหารโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านตลาดล่างที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งได้มาจากการเลือกตัวอย่างด้วยเทคนิคการเลือกตัวอย่าง แบบ quota sampling จำนวน 90 คน

3) ผลการวิจัยครั้งนี้ได้มาจากข้อมูลที่มีดำเนินการเก็บรวบรวมระหว่างเดือนตุลาคม 2554 ถึงมกราคม 2555 ซึ่งระยะเวลาออกเหนือจากนี้ไปอาจมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามกาลเวลา

4) การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสังเกตการณ์ การจัดประชุมเสวนา และการสัมภาษณ์ โดยคณะผู้วิจัยซึ่งเป็นบุคคลภายนอกชุมชน ข้อมูลที่ได้อาจไม่สอดคล้องกับความจริงทั้งหมด แต่ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบสามเเล้าเพื่อยืนยันในข้อมูลและหลีกเลี่ยงการมีอคติทั้งของผู้ให้ข้อมูลและผู้วิจัยให้มากที่สุด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้จะเกิดประโยชน์โดยตรงต่อคณะกรรมการบริหารและสมาชิกโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC ใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจ ปรับปรุง และปรับเปลี่ยน การบริหารการจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบริการของการท่องเที่ยว ให้เป็นที่ประทับใจของผู้มาเยือนและสร้างเครือข่ายพันธมิตรการท่องเที่ยวที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป รวมทั้ง

ประชาชนในพื้นที่ที่สามารถนำต้นทุนทางสังคมของตนมาสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนอย่างยั่งยืน

การตรวจสอบเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว มีการเตรียมความพร้อมของชุมชน การเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ให้สามารถดำเนินกิจกรรมบริการการท่องเที่ยวได้เอง มีการประสานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง มีการจัดการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ และชุมชน และหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่สร้างผลกระทบในทางลบต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม ในขณะที่เดียวกันก็มุ่งให้เกิดการอนุรักษ์ฐานทรัพยากร สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นการฟื้นฟูภูมิปัญญาอันเป็นการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ยุวดี นรินทร์ตระกูล (2549) ระบุว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ครอบคลุมกิจการการท่องเที่ยวที่กว้างขวางตั้งแต่กิจกรรมการท่องเที่ยว เดินป่า การดูนก การดำน้ำ การส่องสัตว์ การพายเรือ รวมถึงกิจกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเฉพาะหมู่บ้าน เช่น การปรุงอาหารท้องถิ่น การเดินร่ำพื้นเมือง การเดินชมวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น (Boonratana, 2001) การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนภายนอก ดังนั้นทักษะ ความชัดเจน การจัดการให้เหมาะสมจึงเป็นเรื่องที่ชุมชนต้องมีการพิจารณา และอภิปรายร่วมกัน ซึ่งควรมีการระดมความคิดเห็นจากชุมชนและสรุปด้วยมติของชุมชนเอง การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมดเป็นสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ชนบทธรรมนิยม ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิด ไตร่ตรองวินิจฉัยและร่วมตัดสินใจในการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว รูปแบบของการท่องเที่ยว ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทในการบริหารจัดการอย่างไร และภายหลังนักท่องเที่ยวกลับไปแล้วจะมีการลดผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใด ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชนซึ่งควรมีระบบการกระจายที่ทั่วถึงและเป็นธรรม (สินธุ์ สโรบล และอุดร วงษ์ทับทิม, 2546)

อนึ่งการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องมีการประสานงาน และสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานและภาคีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงาน ภาครัฐ หรือเอกชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการสนับสนุน (กนิษฐา อู่ถาวร และคณะ, 2545) การบริหารจัดการเป็นกระบวนการต่อเนื่องในการกำหนดภารกิจและ เป้าประสงค์ขององค์กร ภายใต้บริบทของสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กร การ กำหนดการดำเนินงานที่เหมาะสม การปฏิบัติงานตามกลวิธีที่กำหนดไว้ การใช้ อำนาจหน้าที่ในการควบคุมกลยุทธ์เพื่อทำให้มั่นใจว่า กลวิธีขององค์กรที่นำมาใช้ สามารถนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ สำหรับกระบวนการ บริหารจัดการนั้น วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ (2546) ได้ระบุขั้นตอนการบริหารจัดการ เชิงกลยุทธ์จำนวน 5 ขั้นตอน ได้แก่

(1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม โดยพิจารณาจุดแข็งและจุดอ่อนภายใน องค์กร โอกาสและภัยคุกคามที่เป็นอุปสรรคจากภายนอกองค์กร ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ นับว่าเป็นปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อการบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของ องค์กร

(2) การจัดวางทิศทางขององค์กร เป็นการพิจารณากำหนดวิสัยทัศน์ของ องค์กร (Organizational Vision) ภารกิจขององค์กร และเป้าประสงค์ขององค์กร

(3) การกำหนดกลยุทธ์ โดยพิจารณาเลือกกลยุทธ์ที่มีความเหมาะสมและ สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงจากการวิเคราะห์ทางเลือกด้วยเทคนิคต่าง ๆ

(4) การปฏิบัติตามกลยุทธ์ การมีการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานที่มีการ กำหนดในแผนกลยุทธ์ โดยคำนึงถึงโครงสร้างขององค์กร และวัฒนธรรมขององค์กร เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามที่พึงประสงค์

(5) การควบคุมเชิงกลยุทธ์ โดยวิธีการติดตามผลการปฏิบัติงานและวิธีการ ประเมินผลกระบวนการและประเมินผลสำเร็จขององค์กร ทั้งนี้เพื่อนำผลการติดตาม และการประเมินผลมาใช้ในการตัดสินใจ เพื่อปรับเปลี่ยนหรือปรับปรุงทั้งวัตถุประสงค์ เป้าหมาย หรือโครงสร้างขององค์กรซึ่งต้องมีการระดมปัญญา (Brainstorming) ของ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย

การจัดการหรือบางครั้งบางคนเรียกการบริหารจัดการนี้เป็นกระบวนการที่ผู้ บริหารสร้างสรรค์ อำนาจการ อำรงรักษาทรัพยากรและปฏิบัติการตามความมุ่งหมาย ขององค์กรโดยการประสานงานและความร่วมมือในการทำงานจากบุคลากรของ

องค์กร (บรรอยด์ โดจินดา, 2542) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวนี้หมายถึง ประชาชนที่อยู่ร่วมกันในชุมชนได้แสดงออกถึงความประสงค์ที่จะมีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือเพื่อให้กิจการที่ส่งผลกระทบต่อสังคมได้รับการแก้ไขหรือปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพของชุมชนที่ต้องดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันโดยปกติสุข การที่สมาชิกทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ในลักษณะของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล เป็นกระบวนการที่กลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสและใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกถึงความรู้สึกแก้ไขปัญหาและความต้องการของตนโดยมีการช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนที่น้อยที่สุด (ศรนาří ภาณุวงศ์, 2553) ในทำนองเดียวกัน สุกชัย ตรีทศ (2547) ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการบริหารองค์การ ธีรพันธ์ ศุภระศร (2548) ได้อ้างถึง Cohen และ Uphoff ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชนบทจะต้องประกอบด้วย การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับประชาชนในขั้นตอนต่าง ๆ 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและดำเนินการด้วยวิธีการใด

2) มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ ตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการ และการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ

3) มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนา

4) มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการ

นอกจากนั้น ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2541) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถครอบคลุมถึงการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนในลักษณะของการเสียสละแรงงาน การบริจาคเงิน วัสดุสิ่งของ การบำรุงรักษาสิ่งสาธารณะประโยชน์ การร่วมประชุม การร่วมเป็นกรรมการ ร่วมเป็นผู้นำ ร่วมชักชวนร่วมบริโภค ร่วมเป็นผู้คิดริเริ่ม และการร่วมเป็นสมาชิก การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่พึงปรารถนามากที่สุด (Sumayao, 2542) การมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบนี้สามารถสังเกตได้จากความร่วมมือของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรที่เป็นประโยชน์ต่อพวกเขา

สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กรนั้น บุญเรือน แย้มกลีบ (2545) รายงานข้อค้นพบในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารกองทุนหมู่บ้านซึ่งพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารกองทุนหมู่บ้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน ความคาดหวังต่อประโยชน์ที่จะได้รับ ความต้องการเกียรติยศและความศรัทธาในตัวผู้นำ ในขณะที่ผลการศึกษาของ มนชนก ศรีอีสาน (2547) พบว่า ความสัมพันธ์ของประชาชนต่อคณะกรรมการบริหารกองทุนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารกองทุนหมู่บ้าน ส่วนมาลี เบญจมโน (2546) พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ความคาดหวังเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่จะได้รับ ทศนคติที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบล และความเชื่อในตัวผู้นำ และผลวิจัยของ ภราวดี บุตรบุญ (2548) พบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนเพิ่มเติมจากผลวิจัยของมาลี เบญจมโน อีก 1 ปัจจัย คือ การติดต่อสื่อสารระหว่างประชาชนและคณะกรรมการบริหารโครงการหมู่บ้าน

สมมติฐานการวิจัย

จากการตรวจสอบเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจึงมีสมมติฐานการวิจัยเพื่อการทดสอบว่า ประชาชนที่เป็นสมาชิกโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC มีระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยว แตกต่างกับประชาชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกโครงการ

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ตามแบบการวิจัยแบบ Non-experimental design ซึ่งได้ดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยในหมู่บ้านการท่องเที่ยว OVC ชุมชนบ้านตลาดล่าง หมู่ที่ 7 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ซึ่งได้รับการคัดเลือกและพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550

ประชากรผู้ให้ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม เพื่อให้ข้อมูลรายละเอียดที่สามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้ทุกข้อ โดยผู้ให้ข้อมูลกลุ่มแรก ได้แก่ ประธานและคณะกรรมการดำเนินการโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC 9 คน โดยเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมด ส่วนประชากรผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่สอง คือ สมาชิกโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC และประชาชนผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก แต่ดำเนินกิจการทางธุรกิจขายย่อยในชุมชน เช่น ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับช่องทางในธุรกิจบริการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC แต่เนื่องจากประชากรผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้มีจำนวนมาก คณะผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบกำหนดสัดส่วน (quota sampling) ในการคัดเลือกผู้แทนให้ข้อมูลทั้งกลุ่มผู้เป็นสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิก โดยใช้หลักการพิจารณาเกี่ยวกับเพศ อายุ อาชีพหลัก เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือก ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการกระจายตัวของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผลการคัดเลือกได้ตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 90 คน

เครื่องมือรวบรวมในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview schedule) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ชุดได้แก่

1) แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้นำและคณะกรรมการบริหารกลุ่มหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่างโดยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่มีข้อความที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่างจำนวน 5 ขั้นตอนคือ (1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (2) การทบทวนกำหนดทิศทางการกิจ และเป้าประสงค์ของการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC (3) การทบทวนและจัดทำแผนกลยุทธ์ (4) การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ และ (5) การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงาน ทุกข้อความมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบตามความเป็นจริงว่า มีการปฏิบัติ หรือไม่มีการปฏิบัติ หากไม่มีการปฏิบัติ ขอให้ระบุเหตุผล ทั้งนี้การตอบแบบสัมภาษณ์ตอนที่ 2 เป็นการประชุมกลุ่มเสวนาแบบเจาะลึกเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบที่สมาชิกยืนยันซึ่งกันและกัน

2) แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 เพื่อรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกของโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC และประชากรที่ดำเนินธุรกิจค้าขายของที่ระลึกและบริการ OTOP ในหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่าง แบบสัมภาษณ์ชุดนี้เป็นชุดข้อความที่ผู้

วิจัยสร้างขึ้น เกี่ยวกับสถานการณ์จริงในกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่างจำนวน 5 ขั้นตอน ทุกข้อความมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบ ตามการปฏิบัติของตนเองว่า “เข้าร่วมทุกครั้ง” “เข้าร่วมบางครั้ง” หรือ “ไม่เคยเข้าร่วมเลย” คำตอบว่าเข้าร่วมทุกครั้ง มีคะแนน 3 คะแนน เข้าร่วมบางครั้งมีคะแนน 2 คะแนน ไม่เคยเข้าร่วมเลย มีคะแนน 1 คะแนน คำตอบที่ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน เลือกตอบนำคะแนนที่ได้ มารวมกันและนำมาคำนวณน้ำหนักค่าคะแนนเฉลี่ย โดยมีเกณฑ์การแปลผลดังนี้ คือ

ช่วงคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
2.34 – 3.00	มีส่วนร่วมในระดับสูง
1.67 – 2.33	มีส่วนร่วมระดับต่ำ
1.00 – 1.66	ไม่มีส่วนร่วมเลย

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างทั้ง 2 ชุดได้ผ่านการทดสอบความตรง (validity) และความเที่ยง (coefficient of stability) ก่อนนำไปรวบรวมข้อมูล การรวบรวมข้อมูลจริงได้ดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม 2554 ถึงเดือนมกราคม 2555 ข้อมูลที่รวบรวมได้นำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อใช้ในการอธิบายสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล กระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของโครงการ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในกระบวนการบริหารจัดการ ส่วนการทดสอบความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิกโครงการใช้สถิติ t-test ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ตอน ตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการบริหารโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 59 ปี สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา

มัธยมศึกษา และระดับปริญญาตรีในสัดส่วนเท่ากัน อาชีพหลักของคณะกรรมการบริหารโครงการพบว่า กลุ่มใหญ่มีอาชีพรับราชการ รองลงมาคือค้าขายและธุรกิจส่วนตัว และทำการประมงที่บ้าน คณะกรรมการบริหารโครงการส่วนมากมีประสบการณ์ในการให้บริการการท่องเที่ยว และเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมอื่น ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์บางพระ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มผู้สูงอายุ

สำหรับกระบวนการบริหารจัดการกิจการการท่องเที่ยวโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC ผลการวิจัยในตารางที่ 1 พบว่า คณะกรรมการบริหารโครงการมีการปฏิบัติตามขั้นตอนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์จำนวน 4 ขั้นตอนจากทั้งหมด 5 ขั้นตอน โดยขั้นตอนที่คณะกรรมการบริหารโครงการระบุว่าไม่ได้ปฏิบัติ ได้แก่ ขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกชุมชนเพื่อวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด ส่วนขั้นตอนอื่น ๆ ได้แก่ ขั้นตอนการทบทวนกำหนดทิศทางภารกิจและเป้าหมายในการจัดทำแผนกลยุทธ์ การทบทวนและจัดทำแผนงานประจำปี การนำแผนไปปฏิบัติ และการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการปฏิบัติงาน คณะกรรมการบริหารโครงการระบุว่ามีการปฏิบัติทั้งหมด และเมื่อพิจารณากระบวนการบริหารจัดการโครงการตามขั้นตอนต่าง ๆ แล้ว อาจกล่าวได้ว่าคณะกรรมการบริหารโครงการมีการปฏิบัติในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์เกือบทุกขั้นตอน แต่ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแล้ว พบว่าขั้นตอนต่าง ๆ มักถูกกำหนดโดยคณะกรรมการดำเนินการจากสำนักงานเทศบาลตำบลบางพระ เนื่องจากโครงการนี้ถูกบรรจุไว้เป็นแผนงานหนึ่งของสำนักงานเทศบาลตำบลบางพระ

ตอนที่ 2 ผลการวิจัยเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลในกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC ผลการวิจัยในตารางที่ 2 พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC ในกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวจำนวน 5 ขั้นตอน ซึ่งได้แก่ ขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกชุมชน ขั้นตอนการกำหนดทิศทางและเป้าประสงค์ของโครงการ ขั้นตอนการวางแผนกลยุทธ์ ขั้นตอนการนำแผนไปสู่การปฏิบัติและขั้นตอนการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงาน ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกโครงการมีส่วนร่วมในระดับ

น้อยหรือระดับต่ำเกือบทุกขั้นตอน ยกเว้นขั้นตอนสุดท้ายที่พบว่าผู้ให้ข้อมูลไม่มีส่วนร่วมเลยในขั้นตอนการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงาน ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้เป็นสมาชิกโครงการ ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลไม่มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการบริหารจัดการ

ตอนที่ 3 ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการกระบวนการบริหารจัดการกิจการท่องเที่ยว โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC ระหว่างผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิกโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว ผลการวิจัยในตารางที่ 3 พบว่าระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวของสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิก มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในทุกขั้นตอนคือ ขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกชุมชน ($t_c = 8.54^{***}$; $p < 0.001$) ขั้นตอนการจัดวางทิศทางและเป้าประสงค์ของโครงการ ($t_c = 9.92^{***}$; $p < 0.001$) ขั้นตอนการกำหนดแผนกลยุทธ์ดำเนินการ ($t_c = 6.56^{***}$; $p < 0.001$) ขั้นตอนการนำแผนกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ($t_c = 4.73^{***}$; $p < 0.001$) และขั้นตอนการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงาน ($t_c = 5.16^{***}$; $p < 0.001$) ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ระบุว่า ระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการกิจการท่องเที่ยว โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิกโครงการมีความแตกต่างกัน

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะการปฏิบัติใน
กระบวนการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC

กระบวนการบริหารจัดการ	จำนวน
1. ขั้นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อหาจุดแข็ง/ จุดอ่อน/ โอกาสและข้อจำกัดในการดำเนินกิจการธุรกิจการท่องเที่ยว	
◦ มีการปฏิบัติ	0
◦ ไม่มีการปฏิบัติ	9
เหตุผลที่ไม่มีการปฏิบัติ	
1. ไม่ทราบว่าวิเคราะห์แล้วจะนำไปใช้ประโยชน์อะไร	
2. ขาดข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย	
3. โครงการที่ดำเนินการอยู่ได้จัดแผนงานไว้แล้ว	
2. ขั้นตอนการทบทวน กำหนดทิศทาง ภารกิจและเป้าหมายในการจัดทำแผนงานประจำปี	
◦ มีการปฏิบัติ	9
◦ ไม่มีการปฏิบัติ	0
3. ขั้นตอนการทบทวนและจัดทำแผนกลยุทธ์	
3.1 การกำหนดวิธีการดำเนินงานในแผนกลยุทธ์	
◦ มีการปฏิบัติ	9
◦ ไม่มีการปฏิบัติ	0
3.2 การกำหนดบุคคลรับผิดชอบในแต่ละงานที่ปฏิบัติ	
◦ มีการปฏิบัติ	9
◦ ไม่มีการปฏิบัติ	0
4. ขั้นการปฏิบัติตามแผน	
◦ มีการปฏิบัติ	9
◦ ไม่มีการปฏิบัติ	0
5. ขั้นการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงาน	
5.1 การประเมินผลสำเร็จของการปฏิบัติงานตามแผน	
◦ มีการปฏิบัติ	9
◦ ไม่มีการปฏิบัติ	0
5.2 มีการนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุง/ ปรับเปลี่ยนวิธีดำเนินงาน	
◦ มีการปฏิบัติ	9
◦ ไม่มีการปฏิบัติ	0

ตารางที่ 2 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกและ
ไม่เป็นสมาชิกโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC ในกระบวนการบริหารจัดการ
จัดการการท่องเที่ยว

กระบวนการบริหารจัดการ	เป็นสมาชิก		ไม่เป็นสมาชิก	
	คะแนน ค่าเฉลี่ย	ระดับการมี ส่วนร่วม	คะแนน ค่าเฉลี่ย	ระดับการมี ส่วนร่วม
1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกชุมชน	1.85	ต่ำ	1.03	ไม่มีส่วนร่วม
2. การกำหนดทิศทางและเป้าประสงค์ ของโครงการฯ	1.78	ต่ำ	1.01	ไม่มีส่วนร่วม
3. การกำหนดแผนกลยุทธ์ดำเนินงาน	1.70	ต่ำ	1.07	ไม่มีส่วนร่วม
4. การนำแผนกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ	1.86	ต่ำ	1.25	ไม่มีส่วนร่วม
5. การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล การปฏิบัติงาน	1.50	ไม่มีส่วนร่วม	1.04	ไม่มีส่วนร่วม

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลที่เป็น
สมาชิกและไม่เป็นสมาชิกโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC ในกระบวนการ
บริหารจัดการการท่องเที่ยว

กระบวนการบริหารจัดการ	เป็นสมาชิก	ไม่เป็นสมาชิก	t_c	ระดับ นัยสำคัญ
	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ค่าคะแนนเฉลี่ย		
1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกชุมชน	1.85	1.03	8.54***	0.001
2. การกำหนดทิศทางและเป้าประสงค์ ของโครงการฯ	1.78	1.01	9.92***	0.001
3. การกำหนดแผนกลยุทธ์ดำเนินงาน	1.70	1.07	6.56***	0.001
4. การนำแผนกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ	1.86	1.25	4.73***	0.001
5. การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล การปฏิบัติงาน	1.50	1.04	5.16***	0.001

แต่อย่างไรก็ตาม แม้พบว่าผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกจะมีระดับการมีส่วนร่วมที่สูงกว่าผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้เป็นสมาชิกแต่พบว่ามีส่วนร่วมในระดับต่ำเท่านั้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC นี้มิได้เกิดขึ้นมาจากความคิดริเริ่มของประชาชนภายในชุมชน หากแต่แนวความคิดการจัดตั้งหมู่บ้านท่องเที่ยวนี้เกิดขึ้นมาจากการริเริ่มของฝ่ายสำนักเทศบาล ตำบลบางพระ ร่วมกับเจ้าหน้าที่กรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งได้เข้ามาจัดประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำแผนพัฒนา และอบรมให้ความรู้แก่ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อนำไปถ่ายทอดต่อแก่มวลสมาชิกของชุมชน ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้ประชาชนในชุมชนไม่เกิดความรู้สึกการเป็นเจ้าของ (sense of ownership) ในโครงการดังกล่าว ดังที่ ดิน ปรัชญพฤทธิ (2545) ระบุว่า การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านเกิดมาจากสาเหตุ 4 ประการ คือ

(1) ปัจจัยภายในตัวบุคคล ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนรวมที่หมู่บ้านจะได้รับและความรู้สึกเกรงใจไม่กล้าขัดขึ้นเมื่อถูกชักชวน

(2) ปัจจัยสภาพแวดล้อม ประชาชนมีส่วนร่วมริเริ่มน้อยมาก กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยภาครัฐ กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่กำหนดไว้โดยภาครัฐ จึงเป็นลักษณะการชี้แนะและวางแผนจากเบื้องบน (top - down planning)

(3) ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น กิจกรรมการพัฒนาเกิดจากความคิดริเริ่มของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นตัวผลักดันให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม แต่อย่างไรก็ดี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนต่างได้รับการชี้แนะมาจากภายนอก

(4) ปัจจัยรางวัลตอบแทน ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมมุ่งหวังเพียงผลตอบแทนส่วนบุคคลเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น

ดังนั้น ผลการวิจัยนี้จึงอาจสรุปได้ว่าโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่าง ยังไม่ประสบความสำเร็จในแง่การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารจัดการกิจการการท่องเที่ยวบนฐานชุมชน เนื่องจาก Selener (1991) และ Brandon (n.d.) ระบุว่า การท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐาน (Community - based Tourism) จะประสบความสำเร็จและเกิดการพัฒนารายยั่งยืน ประชาชนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) ในทุกขั้นตอนของกระบวนการ

บริหารจัดการโครงการ ตั้งแต่ขั้นตอนของการวิเคราะห์ปัญหา/ความต้องการ การตัดสินใจในกระบวนการวางแผนแก้ปัญหา การร่วมดำเนินงานตามแผน และการติดตามตรวจสอบ ประเมินผลงาน ลักษณะการวางแผนงานควรเป็นลักษณะการวางแผนจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน (Bottom – up Planning) ซึ่งนับว่าเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่พึงปรารถนามากที่สุด ประชาชนในชุมชนจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในโครงการ จะเกิดความรัก ความหวงแหน และมีความรู้สึกพึงพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยวอย่างรู้คุณค่า อันจะนำไปสู่การพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่สร้างผลกระทบในทางลบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนของโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่าง และระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยว สามารถได้มาซึ่งข้อเสนอแนะให้แก่บุคคลและหน่วยงานเพื่อปรับปรุง/ปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารจัดการและสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกและประชาชนในชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพและพัฒนาโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่าง ให้เจริญรุ่งเรืองและเกิดความยั่งยืนจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับคณะกรรมการบริหารโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่าง ซึ่งผลวิจัยพบว่าคณะกรรมการบริหารโครงการยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการวางแผนกลยุทธ์ และยังไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกชุมชนในการหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดเพื่อนำมากำหนดเป้าหมายของโครงการ รวมทั้งกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงานได้ถูกต้อง ดังนั้นคณะกรรมการบริหารโครงการควรแสวงหาความรู้เพิ่มเติม โดยอาจเชิญนักวิชาการด้านการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์มาให้ความรู้แก่คณะกรรมการบริหารโครงการ

2. เนื่องจากสมาชิกโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในระดับตำบล/ระดับน้อย รวมทั้งประชาชนในชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเลย ดังนั้นคณะกรรมการบริหารโครงการควรเปิดโอกาสให้สมาชิกโครงการและประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยเพิ่มระดับการประชาสัมพันธ์และแจ้งข่าวให้สมาชิกและประชาชนได้รับทราบและเชิญชวนให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการบริหารจัดการ โดยเฉพาะในประเด็นของการกำหนดวิธีการระดมทุน และการกำหนดวิธีการกระจายรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยวไปสู่ผู้ควรได้รับประโยชน์

3. เนื่องจากโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่างไม่มีการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยว หรือรายการนำเที่ยว เพื่อให้บริการการท่องเที่ยว และไม่ได้กำหนดราคาโปรแกรมนำเที่ยวที่แน่นอน รวมทั้งขาดการกำหนดมาตรฐานของการบริการที่มีคุณภาพ ดังนั้นคณะกรรมการบริหารและสมาชิกโครงการควรมีการจัดทำโปรแกรมนำเที่ยวพร้อมกำหนดราคาให้บริการ และมาตรฐานของการบริการที่มีคุณภาพ ทั้งนี้คณะกรรมการโครงการอาจขอความอนุเคราะห์จากคณะกรรมการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยบูรพา จัดส่งคณาจารย์สาขาวิชาการท่องเที่ยวมาให้ความรู้ในประเด็นดังกล่าวแก่คณะกรรมการบริหาร และมวลสมาชิกโครงการให้สามารถจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว วิธีการกำหนดราคาค่าบริการที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย และกำหนดมาตรฐานการบริการที่มีคุณภาพ

4. เนื่องจากโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OVC บ้านตลาดล่าง เป็นการคิดริเริ่ม โครงการโดยสำนักงานเทศบาลตำบลบางพระ ร่วมกับพัฒนาการประจำตำบล (เจ้าหน้าที่กรมการพัฒนาชุมชน) และได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีผลให้สมาชิกโครงการและประชาชนในชุมชนขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ดังนั้นหากจะให้โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวแห่งนี้เกิดความเข้มแข็งและสามารถดำเนินกิจกรรมการให้บริการ การตลาดการหาลูกค้า และการบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง สำนักงานเทศบาลตำบลบางพระ และสำนักงานพัฒนาการอำเภอศรีราชา ควรพิจารณาลดบทบาทของการเป็นผู้นำในกระบวนการทำงาน และถอนตัวออกจากชุมชนเมื่อเห็นว่าชุมชนแห่งนี้สามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเอง

บรรณานุกรม

- กนิษฐา ชูยถาวร และคณะ. (2545). *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติแห่งทุ่งแสลงหลวง สาขานองแม่ยา จังหวัดเพชรบูรณ์*. (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาคจังหวัดเชียงใหม่
- ติน ปรัชญพฤทธิ. (2545). *การบริหารการพัฒนา: ความหมายเนื้อหา แนวทาง และปัญหา* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิรพันธ์ ศุภราศร. (2548). *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ*. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2550). *ถอดหลังเพื่อก้าวหน้า อันดามัน (จุดยืนผลิตภัณฑ์และแนวทางกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ธนวรรณ สัทธิสว่าง. (2550). *โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP มุ่งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนเพิ่มขึ้น แหล่งที่มาข่าวท่องเที่ยว หนังสือพิมพ์บ้านเมือง*. วันที่สืบค้น 6 มีนาคม 2556, จาก <http://www.banmuang.co.th>
- บรรยงค์ ไตจินดา. (2542). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.
- บุญเรือน แย้มกลีบ. (2545). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารกองทุนหมู่บ้าน: ศึกษากรณีจังหวัดชลบุรี*. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- บุษบา สิทธิการ และคณะ. (2544). *การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน บ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่* (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำนักงานภาค เชียงใหม่
- ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2541). *สตรีศึกษา*. กรุงเทพฯ: โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- ภารดล บุตรบุญ. (2548). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานหมู่บ้าน: ศึกษากรณี กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มันชนก ศรีอิสาน. (2547). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท ตามนโยบายของรัฐบาล: ศึกษาเฉพาะกรณีเขตเทศบาลเมืองชลุง จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มาลี เบญจมนโน. (2546). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยกะปิ อ.เมือง จ.ชลบุรี. ภาคนิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ยุวดี นรินทรศิริกุล. (2549). ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย. <http://www.e-TAT.Fouism Journal.go.th>.
- วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์. (2546). การวางแผนกลยุทธ์: ศิลปะการกำหนดแผนองค์กรสู่ความเป็นเลิศ. กรุงเทพฯ: อินโนกราฟิกส์.
- ศรณารี ภาณุวงศ์. (2553). การมีส่วนร่วมของสตรีในการบริหารงานกองทุนหมู่บ้าน: กรณีศึกษาอำเภอชัยทानी นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. งานนิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์, คณะการจัดการและการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สินธุ์ สโรบล. (2546). การท่องเที่ยวโดยชุมชน: สานคิดจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. ใน สินธุ์ สโรบล (บรรณาธิการ), การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาคเชียงใหม่.
- สินธุ์ สโรบล และอุดร วงษ์ทับทิม. (2546). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. ใน สินธุ์ สโรบล (บรรณาธิการ), การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำนักงานภาคเชียงใหม่.

- สุภชัย ตริทศ. (2547). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนต่อการวางแผนพัฒนาเทศบาลเมืองชลบุรี. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Boonratana, R. (2010). Community-Based Tourism in Thailand: The Need and Justification for an Operational Definition. *Kasetsart Journal (Soc. Sci)*, 31, 281.
- Brandon, K. (n.d.). Basic Steps toward Encouraging Local Participation in Nature Tourism Project. In Lindberg, K & D.E. Hawkins (Eds.) *Ecotourism : A Guide for Planners and Managers*. North Bennington Vermont : The Ecotourism Society.
- Selener, D. (1997). *Participatory Action Research and Social Change. The Cornell Participation Action Research Network*. New York: Cornell University.
- Sumayao, B.R. (2542). Participatory Action Research. ใน เอกสารประกอบการบรรยายการประชุมสัมมนา สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว คณะธุรกิจการเกษตร. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.